

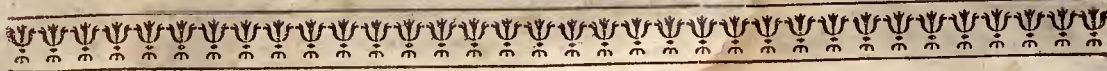
ԼՐՈՅ ԳԻՐ

ՄԵԾԻ ՏԼՐՈՒԹԵԱՆՆ ՕՍՄԱՆԵԱՆ

ԼՈՒՐՁԻՆ ԸՄ ՏՊԸԳՐՈՒԹԵՒՆ — ՆՈՒՄԻՐԸ 30

ՅԸՄԻ ՏԵԱՌՆ 1832 ՅՈՒՆԻՍԻ 11 ՈՐ Է ԱԵԱ ՄՈՒՀԱՐՐԵՄԻ Դ

Ի ԿՈՍՏԱՆԳՆՈՒՊՈԼԻՍ

ԳՈՐԾԻՆ ԵՆԻՐԻՒՆ

Պօսնայի բզեշի Մահմուտ Համաթի փաշային մինչև նոյն նահանգին մէջը եղած Փէրատօլ ըսված տեղը ճանապարհին տեղ տեղ ապստամբներուն ամբողջին հետը ըրած պատերազմներուն որդիսութիւնը, և Հիւսէյին գափուտան ըսված անխտին իբր հոգին համարված սերխօշ Լը փաշայ յիմարին ինչպէս յողթրվիլը, ասկէց յանջ արարված Լըց գրին մէջը յիշված էր:

Ղաննայիս այժմ Եզաղբոսին կողմանէ եկած Թղթերուն մէջն ալ այսպէս գրուած է. որ վերցիշեալ Մահմուտ փաշայն Փէրատօլին ճանապարհներէն՝ Տիրին ըսված Չուրը անցնելով, Մերային լայնարձակ տեղը զօրքեր խրոկեր է:

Եւ Պօսնայի Մերայ ըսված տեղէն 5 ժամ հեռու Լըւաճա խանին՝ իր շինված դիրքին պատճառովը դժվար անցնելու ճանապարհ ըլլալով, ապստամբներու կողմանէ ալ ինչպէս որ պէտք է Թէ և հաստատուի արդիւր էր. բայց Ինքնա կալին բարեարտութիւնն իրարմ արքունի զօրքերուն սաստիկ արիութի և

Չանքնը գալով, և մանաւանդ Չամի և Թօսքայի զօրքերը այս Պօսնայի գործքին մէջը դէպ ՚ի տէրութե կողմը սրտի մտօք աղէկ ծառայուի ընելու փափագով, այն ապրատամբներուն թապեաներուն և մէթերիղներուն վրայն մէկ անգամ արշավեր են. և արիաբար պատերազմելով յաւաշարիմուի ցոյց արվեր են:

Աստի Պօրօր ըսված տեղին մէջը յաղթրված, և Չէլէպի փաղարի գիւղաբաղաբը գացած ապստան եղած սերխօշ Լը փաշայ չարին ալ վրայն յիշեալ բզեշիսը անձամբ նոյն զօրքերով գացեր է. անոր համար ապստամբները դէմ կենալու կարող չըլլալով փախեր են. և նոյն գիւղաբաղաբին պահպանութեանը համար պաշտպաններ դրնելով, վերցիշեալ բզեշիսին բանակը դէպ ՚ի Լըւաճա խան գացեր է:

Երբ Հիւսէյին գափուտան ըսված չարը 10000 անիրաւ հեռակ զօրքերով Մերայ գիւղաբաղաբէն էլեր, և բզեշիսին բանակէն կէս ժամ հեռու տեղմը իր չար բանակը կեցրնելով, Լըւաճա խանին կողմը արշավեր է. և դէպ ՚ի Չէլէպի փաղարը վերստին Թէ և զօրք խրոկեր է, բայց Չամի և Թօսքայի զօրքերը Գէ

նախ այս բանը ուրիշներէն իմանալով, հարկ եղած տեղերը դարաններ (փուսուներ) դրեր են :

Եւ Իվրանիէցի Հիւսէյին փաշային հետը Մլաճա հիսարի բռեշի Խամայիլ փաշայն՝ Չէլէպի փաղարի գիւղաքաղաքը գրանդակելով, ստանք ալ արիաբար դիմելով՝ ապստամբներուն աչք բանալ չէն արկեր :

Եւ անոնց բաղձուիք ցիր և ցան ընել նուն համար՝ Հիւսէյին գափուտան չարը դողալով, իր գարշելի բանակը գիշերվանսն մէջ ավեր, Սէրայի կողմը փակեր է . և Սէրայ քաղաքին ամբարտակ (հավալէ) եղած՝ մէկ բարձր տեղին վրայ թապէայ և մէթերիներ շինելով կեցեր է :

Եւ անոնց վրայ արշավելու կերպին համար յառջմանէ եպարքոսին կողմանէ՝ վերոյիշել բռեշին հետ՝ պաշտօնատար ճանապարհին գրանդված ձիաւոր և հետեակ մանսուրէ զօրաց դուռերուն դալուն թէև կրնայէր, բայց հոն ներկայ գրանդիօղ առնամուտ զօրքերը՝ որ յառաջմանէ իրէնց ըրածներուն արշային կողմանէ թողուի գտեր էին, անոր փոխարէն՝ անոնց վրայ դիմելու ջանքերին և փափազնին հետ զհետե ավելցուցին . և Խնքնահալին երջանիկ կենացը համար՝ ամեն ալ իրէնց անձը չըխնայելով, ապրատամբներուն վրայ արշավելու հըրաման խնդրեցին :

Եւ Հէրսէկ գաւառին միւսէլլիմ՝ Իսթէվլիճէցի Մլաճա փաշայն՝ և նոյն գաւառի աղայներէն Վաչագի Խամայիլ աղայն՝ քանիմը որ յառաջ Չէլէպի փաղարը եկեր են . և Խոճացի Օլլաբի գար փաշային՝ և վերոյիշեալ Հիւսէյին փաշային՝ և Խամայիլ փաշային՝ հետ մէկ եղեր են . անոր համար անոնք ալ այս գործքը ստոնց հետ ալ խօսակցելով, մուհարրէնի ամսոյն 6 ին երէր շաբթի օրը՝ երկու կողմէն թօփերով և խուճաբայով և թիւֆէսկով՝ այն չարին վրայ արիաբար դիմեր են :

Եւ մեծագոր Մարային բարի հայեցողութիւն յաղթութե նշան երկելով, և նախայիշեալ մանսուրէ յաղթօղ զօրքերուն գունդ գունդ հետ զհետե գալեր նուն ձայն ալ՝ այն ապստամբներուն բուրովին ահ և դող ձգելով, յիշեալ Հիւսէյին գափուտան չարմէկ կողմը՝ և ուրիշ ապստամբները մէկ կողմը՝ թշվառութիւն և ցան փակեր են . և անոնցմէ խելմըն ալ մեղայ գոչեր են :

Աստի թէ քաղաքին՝ և թէ անոր բերդին պահպանուէր համար, յիշեալ Մլաճա փաշայն և Հիւսէյին փաշայն ներս խորկլվեցան : Եւ վերոյիշեալ բռեշին ալ՝ այն քաղաքին կողմը եղած դաշար բանակը դրնելով կեցած ըլլալը, ամեն պարագայով եկած թղթերուն մէջը յիշված էր :

Եւ այս Պօնսային Սէրայը ստանկ դիւրին եղանակով փրկելուն, քաջախաղ ժ մանսուրէ զօրաց պէս՝ յիշեալ Չամի և Թօսքայի զօրքերուն ալ արիաբար շարժմունքնին պառձառ եղած է :

Եւ Քեղայի փաշայներէն Իւսիւպին բռեշի Աշար փաշայն ալ յերակ մէկ տարիէ ՚ի վերէ, որ Փէրէշթիսէյի և Սէրէթիսի կողմերը Պօնսայի և Վայ և Վուլար ապստամբներուն հետը պատերազմելով քաջութիւն ըրած էր :

Եւ Փէրէթիսի և Մլաճա հիսարի բռեշի Սահմուտ փաշայն, և Խամայիլ փաշայն, և Իսիէկի և Երազօլայի միւսէլլիմները՝ Մուլան և Սէյֆէտաին փաշայներն ալ անձամբ նախայիշեալ Պօնսայի բռեշին հետ Մարային կամացը համեմատ մեծաւ ջանքով աշխատեր են :

Եւ Իւսիւպի նազըր Շիֆլի փաշայն՝ և մեծ եղբայրը Վալագանտէլիցի Քարիւլաճման փաշայն՝ իրէնց տեղերուն զօրքերովը մէկ մէկ հաւատարիմ մարդիկնին խրկեր էին : Եւ այս անգամ կէօհերիլի գործքին և ուրիշ պիտայներու համար՝ միայն յիշել Շիֆլի փաշայն Իւսիւպի մէջը թողելով, նոյն

Վպտիւլը հման փաշայն և փոքր եղբայրը
Հասան փաշայն՝ եպարքոսը իր հետը ա-
ռերէ. և ասոնց ամենուն ալ սրտի մտօք
Զանք և աղէկ ծառայութիւնք ընենին՝ ամ
մէն պարտադրով եպարքոսը վիայամ էր :

Աւստի թէ այս փաշայներուն՝ և թէ
առնամուտ զօրքերուն՝ այս կերպով տե-
րուէ ըրած Զանքերնին և հաւատարմու
թիւնին և քաջութիւնին՝ Խնքնակալին հա-
ճոյ ըլլալով, թէ իր ուրախուէր և թէ
անոնց վրայ ալ իր գթութիւնքը շատնա-
լու պատճառ եղան :

Վպա այս անգամ հրամանով Վրբայ
ին՝ այն բոլոր փաշայներուն զատ զատ
գովեստի թուղթեր գրվելով խրոկրվե-
ցաւ. և այս աւետաւոր թուղթերը ար-
քային մատուցանելու գործքին մէջը
գրանրվող՝ եպարքոսին խափու քէհեա-
սի այժմեան չափուշ պաշի Վաշիտ պէկ
էֆէնտիին՝ և ֆերիզի խասսա Վհմէտ
փաշային դիվանադպիրը եղող՝ քէհեա
Պէկին փեսայն Ս հասաֆ էֆէնտիին՝
էլմաս քարերով տուփեր, և թէ լիսիսի
աղային արքայական պարգևներ, և եկող
սուրհանդակին՝ և եպարքոսին խափու
չախասարիին՝ քափութիւնք հագցնե-
լով պարգևներ տրվեցաւ :

Սէրքէի գլխաւորութիւն՝ 27 նումե-
րայով տրված Վրջ գրին մէջը յիշ-
ված կերպով շէրիֆ ապտիւլ Սուլթ-
թալապին յանձնրված էր. ուստի թէ
ճանապարհին պատրաստուէ պիտոյքը,
և թէ ճիւղին ճանապարհները անոր
պէտք եղած կերպ կերպ սուղ և պատ-
վական հագուստները, և տեսակ տեսակ
շաւերը, և ուրիշ պիտանաւորութիւնքը,
ամեն ալ տերուէ կողմննէ պատրաստը
վեցան : Եւ հրամանով Վրբային անոր
յարգուի ըլլալու համար՝ տերուէ բո-
լոր մեծամեծներուն կողմննէ զարդար-
ված ձիեր պարգև եղաւ :

Եւ նոյն շէրիֆը մինչև երթայ իր
տեղը հասնի, հետը մէկ տեղ գրանրվե-

լու համար՝ խափուճի պաշի Հաշիմ ա-
ղայն ալ հիւրընկալ պատրաստրված է :

Եւ Սէհեմէտ ալ չարին գէշուէր
պատճառով՝ Հարէմիյէնի բնակիչներուն
խաղաւորի կողմննէ պարգևված սիւր-
րէն այս տարի իրէնց չհասնելով, անոնց
տրտմուէր պատճառ եղած էր : Խէպէտ
նալ եկած տարի՝ երկու տարվանը մէկ
տեղ խրոկրվելը յայտնի է. սակայն օգ-
նութիւն յաւտեմականին մինչև այն ա-
տենը չըմնալու համար՝ նախայիշեալ
շէրիֆին՝ Հարէմիյէնի կողմը համեմուտն
աներկբայ յոյս եղած ըլլալով, բարեխը-
նամ Խնքնակալը իր գթութիւն նոյն կող-
մի բնակիչներուն՝ երկար ատեն ըսպա-
սեւնին արժան չըհամարեցաւ. անոր հա-
մար այս տարվան սիւրրէն տէֆթեր ե-
ղած կերպովը՝ նոյն շէրիֆի գիտութիւն
այն տեղն բնակիչներուն բաժնվելու
հրաման ըրաւ : Եւ նոյն սիւրրէն նախա
յիշել հիւրընկալին տրվելու համար՝ ճա
նապարհին գրանրված արքայական սիւր-
րէին պաշտօնատարներուն գրվեցաւ :

Եւ այն պատճառով շէրիֆին ալ հոս
կենալու հարկաւոր գործմը չմնալով, այս
կէց Պուրաս երթալու և անկէց ալ քա-
նիսը օրվան մէջ իր մէկ քանի գործքերը
տեսնալով, շիտակ իր հրամանատարուէ
տեղը երթալու հրաման ինդրած էր :

Եւ անոր այս խնդիրքին՝ արքայական
հրաման տրվելէն ՚ի զատ, վերջին սովո
րական երթաք բարովը ընելու համար՝
Սապէյն ըսված արքունի պալատը յի-
շեալ շէրիֆ ապտիւլ Սուլթթալապին
գալուն՝ Վրբայն հրաման ըրած էր :

Աւստի մուհարրէմի ամսոյն 16 ին՝
ուրբաթ օրը նոյն Սապէյնը գընաց. և
Խնքնակալին առջևը ելլալով կերպ կերպ
գթութիւն արժանի եղաւ. և ասկէ ՚ի զատ՝
ծովեզերեայ սպարախնքն ալ շրջելու հը-
րաման տալէն հարկ եղած օրհնութիւնքը
և բարեմաղթութիւնքը ըլլալէն յետոյ,
էտ դարձաւ. և միւս օրը նալ հեճ-
նելով՝ Սուտանեայի նախահանդիստը
գնաց :

Արքնակալին թէ երկու հանդէսի նախերուն, և թէ եօթնական ջուխտ թի քաջող երկու փիտտէ նախերուն, և թէպտիլի համար հինգ ջուխտ թի քաջող մէկ մեծ նավին՝ արքունի թէրասնէին մէջը շինվելուն գործքը այժմ կատարեցաւ: Եւ մոռհարրէմի ամսոյն 17 ին շաբաթ օրը՝ առաւօտեան ժամը 12 և 13 րոպէ բարենշան ժամանակին ծովին վրայ ելէցընելու համար՝ Մարբայն հրամանն ըրած էր:

Աստի այն բարենշան ժամանակէն յառաջ՝ Աերապէր փաշայն, և Ֆէրիզի ասաքէրի խասա Մհէա փաշայն, և թէրասնէ էմինի Պէկ էֆէնտին, և Տետեակ և ձիաւոր արքունի և մանսուրէ զօրքերուն միրալայները, և զօրաց ուրիշ գլխաւորները, և թօփխանայի և խուժարախանայի միրալայները և հաղարապէաները, և թէրասնէի ուրիշ երեւելիները, և Տետեակ զօրաց մէկ թափօրին Տեաղ ախըղը թախըմը մոռզիգայ շալօղները, ասոնք ամէն ալ թէրասնէին մէջը խայեխհանէներուն հրապարակը կարգաւ կանգնեցան. և հարիը և շէյն էֆէնտինները բարեմաղթութիւնը ըրին:

Այս բարենշան ժամանակին բոլորն ալ՝ արքայական հանդէսի նախերուն խայթանները ձեռքերնին առած գէպի ծովը քաշեցին. և նոյն ատենը զոհեր կրորելով, և թնդանօթներ նետելով, և մաղիգաններ չարելով, կերպ կերպ ուրախութիւն և ցնծութիւն ըրին. և յետոյ խայեխհանէին մէջը եկան. և թէշիֆաթի էֆէնտին կոչելով՝ 23 պաշտօնաւորներուն՝ Աերապէր փաշայն ներկայութիւնը փառաւոր կապայներ հագցընելով, Մարբայն կենաց երկարութիւն համար աղօթք ըրին:

Իշխանաց իշխան Օսման փաշայնն առկէց յառաջ Շամ գարապուլուսի նահանգը յանձնըվելով, այն կողմը խորը կըված էր. բայց ինչպէս պէտք էր՝ ան-

կէց աղէկ գործք և կառավարութի կըյուսացվէր, այնպէս չեղաւ. անոր համար հրամանով Մարբայն նոյն նահանգը այժմեան Խօնեայի բզեշի Մըշ փաշայն յանձնըվելով՝ որ հրամանատարութիւն հիմա այն կողմերն է, այս անգամ Մատուլի ընդհանուր հրամանատար շիւսէյին փաշայն կողմանէ ՚ի գործըրված է. և Օսման փաշայն վրայէն իշխանաց իշխանութիւնը առնըվելով, Միսսեայ մնալու համար՝ նոյն տեղը խորըված է:

Աստի մոռհարրէմին 13 ին երէք շաբթի օրը՝ այն արքայական շնորհուժը այս կողմն ալ յայտնելու գիտաւորութի, Մըշ փաշայն խափու քէհեասի եղող այժմեան Պարութխանէներուն նազըր Սէհէմէա սայիտ մոռհիպ էֆէնտինն կապայ հագուցին:

Մատուլի քաղաքներուն մէջը գոյացած Մֆէյօնը՝ յառաջմանէ վաճառորդները (մատրապարները) Մֆէյօն վաճառող խեղճերուն ձեռքէն արժած գնէն վար առնելով, իրենց կամեցողութի կերպովը կըվաճառէին. անոր համար այն խեղճերուն շատ մնաս կըբար:

Աստի աշխարհի բարեկարգող Արքնակալն՝ անոնց վրայ գթութի ընելով, 1245 թըվին մարտի ամսոյն՝ գոյացած Մֆէյօնը մէկ ձեռքէ առուծակը ըլլալուն համար հրամանն ըրաւ: Եւ տերութի մեծամեծներուն միաբան հաճուլքը՝ Մֆէյօնին ամէն մէկ կըուորդին (չէքիին) կըբըրված յարմար գնովը, այն գործին նազըր գըրնըվող Խօմէր լուծի էֆէնտինն գիտուլք ընկերուէ (գօմփանեայի) կերպով Մֆէյօն գոյացած տեղերէն ծախու առնըվելով Իզմիր բերվեցաւ. և շատն ալ նոյն գնովը Իզմիրէ մէջ վաճառվեցաւ:

Մանապէս գարձեալ 1246 թըվին մարտի ամսոյն՝ գոյացած Մֆէյօնն ալ յիշեալ նազըր էֆէնտինն գիտութիւնը

առջև կերպով՝ թէ արքայանհատ քաղաքի և թէ Իզմիրի մէջը եղող տաճիկ և րայեա վաճառականներուն ձեռամբը՝ դրամը ապրանքի տէր եղողներուն կանխաւ (փէշին) արժակեցաւ . և երկու կողմանէ ալ հաճուիք ծախու առնուիլով , թէ 1245 թրվին Իզմիրի մէջ վաճառված Մֆիյօնէն աւելցածը , և թէ այս բոլոր ծախու առնուվածները՝ արքայանհատ քաղաքը բերվեցան . և նաղըրին գիտուիք՝ տեսակ տեսակ ամմէնն ալ իրենց կրորդ ված գնովը վաճառվեցան :

Այս Ինքնակալն իր գլխով թեամբը՝ Մֆիյօն միայն վաճառելով ապրող այն խեղճերուն վրայ ողորմելով , 1247 թրվին գոյացած Մֆիյօնին ամմէն մէկ կըշուորդին առջև կրորդված գընին վրայ երկու դէշ վերադէիր ընելով , վերստին մնջր դրամի (սէրմայէի) պէս այս անգամ ալ պէտք եղածին չափ յիշեալ նաղըր էֆէնտիին դրամ արժակեցաւ . և անոր կողմանէ ալ նախապիշեալ կերպովը նոյն դրամը՝ այն խեղճերուն կանխաւ արգվելու համար՝ այն վաճառականներուն արժակեցաւ :

Այս ասոնց վերաբերեալ գլխուէ հրամանները՝ երբոր ամմէն տեղ տարածվեցաւ , այն խեղճերը իրենց վրայ եղած ասանկ Մքբային ողորմուէն աւելի ուրախանալով , Ինքնակալին երջանիկ կենացը երկարուիլէր համար՝ սրտի մտօք բարեմաղթուիւններ ըրերէն :

Այլեկ յառաջ տրուված Արց գրութունն շատին մէջը յիշված կերպովը , Սէհէմէա ալի փաշայ չարը միայն Մքատուլաս փաշային հեար՝ իբր թէ իրենց մէջը եղած խռովուէն՝ այս բաներուն յառաջ գալը հրատարակեց . և ընդդէմ հրամանի Մքբային՝ չար դիտաւորուիք ծովէն և ցամաքէն Մքբայի բերդը նեղելու յանդգնեցաւ :

Այս իր աղան Իպրահիմ փաշայ ըված անզգամը՝ այս անիրաւ գործքին

մէջը իրեն չար գործիք ըրաւ : Այս անդամն ալ խիստ յայտնի սուտ եղած , իբր թէ Սայտայու նահանգը մեծի տէրուէ կողմանէ իրեն շնորհվելու ծանուցանող՝ սուտ և շինճու թրվէր տարածելով , բերդը պաշարելու ատենը ասանկ նենգուիլներ և չարուիլներ ըրած է :

Սակայն մեծագոր տէրուիլը՝ նախ և յառաջ այն ապրատամբին վրայ շնորհ և գլխուիլներ ըրաւ . ցի՛ ուղիղ ճանապարհը դարձնելու համար՝ անոր կրթաներ տալով , իր բնական գլխուէ եղանակին հետեւեցաւ :

Այս կրթաններով կարելի է որ խելքերնին գլուխնին կրբերեն , և տաճիկներուն մէջը անոնց հանելու խռովուիլը՝ այս կերպով վերցրվելուն յոյս ըրաւ . և այս պատճառով անոր վրայ խեղճն զօրաց բանակ կրքկելու արտարանք չեղան . և հասարակուէ խաղաղուիլ պահ պանելու համար կամաց շարժուիլեցաւ :

Այս ասոնց ասպատակն ալ մեծի տէրուէ այս գլխուէ գործքը դիպուկ ատեն համարելով , այն եղած խրատներուն ակամջ չըդրաւ . և Մքբայի վերայն երթալով՝ բանիցս անգամ թէ և յաղթվէր է , սակայն իր կատարել չարուէր մէջը անխախտ կենալով , բերդին մէջը տկար մնացած տաճիկներուն վրայ գիշեր և ցորեկ թնդանուիլներ և խուճ պարաներ նետելով՝ խիստ նեղեր է :

Այս մէկ կողմանէ ալ ինչպէս որ յիշվեցաւ , իր հրատարակած սուտերուն կրկին փայլունուիլ (ճիւղ) տալով , բերդէն դուրս գըտնուված զօրքերը խաբելով՝ յանկարծի բերեր է . անոր համար բանիմը շաբաթ յառաջ , ցի՛ անցեալ վիլ հիճ ձէի ամնոյն 26 ին՝ իր յետին թշուառուէր և կորագլուխ ըլլալուն պատճառեղող բաղձանքին ճանապարհը դտեր է . և Մքատուլաս փաշային միայն քէհեան մեռցրված է . և տակէ ՚ի գաա՝ անոր ալ իր պարագայովը ՚ի գիպատս խրկվելու իմացվեցաւ : Այս մէկ բանի օրէն ՚ի վեր իմացված աղդարարուիլէ կերպովը , թէ

այն չարին և թէ իր աղին խորհակամ փա
շայ անիրաւին՝ յառաջմանէ մեր գործ-
քը միայն Սայտայու բռեշխին հետե
րած սուտերնին և ըրած չարութիւնն
որ տեսնուլեցաւ, ներկայ եղածին հակա
ռակ և նենգութիւն խառնելով սուտ և
շինծու խօսքեր ըլլալը յայտնուեցաւ:

Եւ ասոնց իսկական չար դիտաւո-
րութիւնքը ուրիշ կերպ ըլլալը՝ յառաջմա
նէ մեծի տէրութե թէ և յայտնի եղած
էր. սակայն ասոնց գործածած նենգու
թիւնքը և խաբէբայութիւնքը՝ կարելի է
որ ոմանց հաւատալու պէս թէ և երե-
ցած է. ահա Սայտայու բռեշխը բըւ-
նէլէն յետոյ՝ այժմ՝ Վրբայի մէջ ըլլա-
լով, ամմէն կերպով ապստամբութե մէջ
անխախտ կեցեր են:

Եւ յիրաւի բոլոր աշխարհի մար-
դիկներուն՝ ասոնց չարութե և ապստամ-
բութե պատճառը, և չար դիտաւորութի
նքը, և անիրաւ գործքերը նոր ՚ի նորոյ
հաստատուիլը յայտնի եղաւ:

Եւ այս պատճառով այս մօտերս գա-
տաստանական իրաւունքին սուր թուրո-
վը՝ ասոնց չարութե և ապստամբութե ե-
րակներուն (տամարներուն) մարտը հո-
ղին վրայէն՝ այժմ ողորմութիւն և օրինաց
գրքին վկայութիւն բոլորին կրօնքովը, և
այս խտասիրտներուն ջնջուիլը աներկ-
բայ յոյս եղած է:

Եւ այժմ Վնատուրի ընդհանուր
հրամանատար հիւսէյին փաշային կող-
մանէ եկած թղթերուն նայելով՝ գա-
ւառապետ Պէքիր փաշայն՝ և խմբի
պէկը՝ իրենց կառավարութիւնը ներքե
րեղած ձիաւոր մանսուրէ զօրքերով, և
Սիւսթրիի բռեշխ և արքունի բանա-
կին չարխաճի Սէհեմէա փաշային հե-
տը դէպ ՚ի յառաջ համայն կողմը խը-
կըվեր են: Եւ Ֆերիքի մանսուրէ Սէ-
հեմէա փաշային հետը ուրիշ գունդերն
ալ թախըմ թախըմ՝ Վնթէքեայի կողմը
խըրկըվեր են:

Եւ արքունի բանակին ալ կոսնէային
էլեր, և շուտով գնալու վրայ ըլլալուն

համար՝ ողորմութե յաւիտեանականին այս
մօտերս խիստ յաջողութիւն ուրախուե-
լուրեր գալու կընայիլ:

ԳՈՐԾԻՔ ԳՕՐԵՅ

Վրբայի հրամանով հայկաի բռեշ-
խը իր հետ գտնուելու համար նոյն երկ
րի մէջը գրած և կարգի գրած մանսու-
րէ զօրքերուն գունդերը՝ մէկ թափօր
ընելու վրայ էր:

Եւ Վաբելունի բռեշխին հետը գըւ-
նըված թափօրներէն՝ երկրորդ թափօ-
րի գունդին հարիւրապետ Վլի աղայն՝
հրամանով հայկա գալով, այն գունդե
րուն կըթուծիլը ՚ի գործ դնելու հե-
տեւած էր:

Ուստի անոր հարկ եղած նշանը պար
գեւելու և ամբողջ թափօրի հազարապետ
դըրուելու համար, հայկաի բռեշխը ար-
քայանիստ քաղաքը գրով խնդրած էր:

Եւ նոյն Վլի աղայն՝ Վաբելունի բը-
ռեշխին քովը գրանուելու համար՝ յա-
ռաջմանէ արքայանիստ քաղաքի մէջը
ընտրուած և խըրկըված զօրավարներէն
ըլլալով, կըթելու և կարգի դնելու ալ
կարօղ եղած էր. անոր համար վերջիշ-
եալ բռեշխին խնդիրքը՝ Սերասքեր փա
շայն աղաչանաց գրով Վրբային յայտ-
նեց, և ինքնական ալ՝ անոր խնդրանաց
կերպովը հրաման արվաւ:

Վլատի Փաթիհան ըսված ցեղէմը
կարգադրեալ զօրքերուն երեքտասանե-
րորդ գունդը՝ իրենց գնդապետը եղօղ
հաճի Վհմէա պէկին հետը արքայանիստ
քաղաքը բերվեցաւ:

Եւ Վրբային կամեցողութիւնը այն
գունդը՝ նոյն գնդապետին հետը մու-
հարեմի ամսոյն մէջը՝ Վնատուրի կող-
մը եղած արքունի բանակը խըրկըվեցաւ:

Եւ արքունի բանակին մէջը եղած
մանսուրէ զօրաց գունդերուն՝ թէ զօ-
րավարներէն և թէ հասարակ զօրքերէն

որ յառաջմանէ իրենց հայրենիքը գրտ-
նրված էին , այս անգամ անոնցմէ ար-
քայանիստ քաղաքը եկողներն ալ նախա-
յիշեալ գուճարին հետը իրենց թափոր-
ներուն խրոչովէցան :

Ն Ա Ն Օ Թ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն :

Բաշայի դուռն հօճան Սոնի էֆէնտին՝
արքունի նորաշէն ծովեղերեայ պալատը գնաց .
և ինքնակալին առջևը ելլալով յերկիր խնար-
հեցաւ . և Արքային կողմանէ տեսած բարուէն
փոխարէն՝ շնորհակալութե թարիխնը գտաւ ,
որ է այս : ॥ Հասի ասիլ փայլնի սուս ինթափ
այնի պենակսի :

Նաև Թէ Արքային նորաշէն պալատը կէօշ
ընելուն՝ և Թէ նոր տարեգրուս ըլլալուն հա-
մար՝ գրտած Թարիխներն ալ մուհարրէմի ամսոյն
17 ին Թապփիմի վազայե խանէն խրոչից , որ են
պոսքիկի : ॥ Թաճի ճէմփայնի հօփեր կրէն արեւ
տի Թարիխին տխտիմ : նազը նեվ սահիլ սերոյ
գըլտի շէհի ալի հիմէմ : ॥ Խան Մահմուտին
խի նեվ սալնի հանա սայիտ :

Արքային նորաշէն պալատը երթալուն հա-
մար՝ խըպըր էֆէնտինն գրտած պարսկերէն
Թարիխն է : ॥ Պիրուն շուտ պա սեֆա խըտրա
սե սիբեմ տեքթի շաթարիխս տեք ամա շէհ
պենեվ ալի սերոյ սահիլ նեվ սալ :

Պօմոյնի խուովուրը վերջանալուն՝ և սերախ
կան լարը դալուն համար՝ գարսի դատ ճէմա
լետսին էֆէնտինն գրտած երկրիմի Թարիխն է :
॥ Թարիխնի նեշտ կըլտի , հասաղ սեֆա կըլ
ճէմալ . Մահմուտ խան սեյֆի ինէ , պօսնա ա-
լըտի սու սէնէ :

Գ Ո Ր Ծ Վ Ք Ա Ր Տ Ա Ք Ի Ն

Ինչեալ ապրիլի , այսինչն՝ 1247 թըվին շեւ
հիճճէի ամսոյն գրվէ լով արշաւանիստ քաղաք
էլած Արքայաճի զաչէրաներուն մէջէն մի
չանի լարերուն համառօտ Բարգմանուին է :

Ֆիլեմէնիկի և Պելլիգայի մէկ զմէ-
կէ բաժնրվելու կարգադրուելը բովան-
դալիզ գիրը՝ Ընտրա քաղաքը խօսակ-
ցուէ Ժողովին մէջը գուճարված հինգ
տէրութեց երեսփոխաններու կողմանէ :

յաւն ին 1831 նոյեմբերի 3 ին ստորա-
գրելով , և երկու ամիս ու կէս յառաջ
միայն Ինկիլթիւրայի և Պրանսայի տրու-
թիւներուն կողմանէ վկայականներուն
փոփոխակի տալու դաշնագրուէ վկայ-
ականները՝ Ընտրայի մէջ եղող Մեմ-
ցէի և Պրուշի երեսփոխաններու կող-
մանէ ալ մէկ քանի որոշակի արձանա-
գրութիւնը վերադիր ըլլալով , ապրիլի
6 ին փոփոխակի արոված է : Աւ նոյն
պայմանագիրը այս կերպով Ինկիլթի-
ւրայի և Պրանսայի և Մեմցէի և Պրու-
շի տէրութեց ընդունելի եղած է : Աւ
Րուսի տէրութի ալ այս բանըս ընդունե-
լու վրայ է . անոր համար և նոյն տէրու-
թեց վկայականները յառաջմանէ Ընտ-
րա քաղաքը խրոչոված էր . և հիմա ալ
անոնց երեսփոխաններուն քովը պատ-
րաստ եղած է :

Այս Ինկիլթիւրայի քաղաքէն եկած
լուրին նայելով , նախ և յառաջ Ընտ-
րա գնալու գուրեհին հետը՝ վկայա-
կաններուն փոփոխակի տալու համար՝
հարկ եղած հրամանները և պատվերները
խրոչովելը ստոյգ կրպատմըվի :

Աւ Ֆիլեմէնիկի և Պելլիգայի տրու-
թիւներուն իրենց հաճուէրը և հինգ տէ-
րութեց գիտութիւնը և միաբանութիւնը՝ մէկ
քանի նիւթաւոր բաները սեղեղ և կար
գի դնել եթէ պատահի , նոյն բանե-
րուն կարգադրուելը իսկ դաշնակցուէր
կատարումը համարելու՝ նոր պայմանը
այս անգամ՝ դաշնագրին վերադիր ըլլա-
լը իմացվեցաւ :

Այս նոր պայման գրովելու պատ-
ճառով Ֆիլեմէնիկի տէրութիւնը՝ ներկայ
եղած դաշնագիրը ընդունելով վերջա-
ւորուի տալը կըլու սացվի :

Ֆիլեմէնիկի և Պելլիգայի տէրութեց
կարգադրելու գործքերուն՝ այս անգամ
մէկ գլխաւոր գիպուածմը պատահե-
ցաւ . անոր համար վերստին արգելք ըլ-
լալով , դժվար արձրկելու կայմը եղաւ :

Պելլիգայի երկրին կցեալ Ըօսսէն
պուրի նահանգին՝ թառան ըված բը-

գեշար ապրիլի 5 ին՝ ցորեկվան ժամը
 4 ին՝ նոյն քաղաքին 3 ժամու կես հե-
 ռու եղած Միլիթիս սերսպի ըսված
 իր ստացած տեղը (մակրեանէն) երբոր
 կերթար , ճանապարհներուն անդորրու-
 թիւ համար տեղ տեղ սպասելով կեցած
 Պիլիմէնիի գունդ զօրքերը՝ Քեմեք
 ըսված Պիլիմէնի ճէնէրալին հրա-
 մանովը ճանապարհին յանկարծ խո-
 ռան բռնչխին վայն երթալով բռնե-
 ցին . և շիտակ Ղօգսէնպուրի քաղաքը
 խրոկեցին . և երբ նոյն քաղաքին նոր
 դուռը հասաւ , քաղաքին մէջէն անցը-
 նելու համար՝ Պիլիմէնի ճէնէրալին
 իր հինթօփը հեծցնելով տարին . և յե-
 տոյ խկոյն բանար դրին :

Աստի այս բանը՝ Պելլիգայի տե-
 ռուէ երևելիներուն ժողովին մէջը եր-
 կար խօսակցուէ պատճառ եղաւ . և նոյն
 տէրուէ Ս՝ ծնիթօն ըսված՝ սովորական
 Պ՝ սոլթային մէջը ամեն պարագայով
 գրելով՝ հոսալ կը յայտարարէ :

Եւ միշտները Պելլիգայի երկիբ-
 ներուն մէջը՝ մէկ բանի մարդիկներու
 կողմանէ մեծ յանցանքով լինելու յան-
 դգնութի եղած է . քի՛ վէնը ունեցող
 գունդով զօրք՝ Պելլիգայի երկրի գը-
 խաւորներէն և պաշտօնատարներէն մէ-
 կը նոյն հողն մէջէն՝ մարդկուէ դէմ
 յանկարծ բռնելով , անոր կերպ կերպ
 չարութիւնք և նախատինքներ ըրեր են . և
 յետոյ Ղօգսէնպուրի քաղաքին բանար
 տարեր դրեր են : Եւ այս չարագոր-
 ծութիւն կարծեօք յառաջմանէ ՚ի գործ
 դրելով , Ղօգսէնպուրիի դա-
 տաւորներուն և զօրավարներուն միա-
 բանութիւնը եղած կերևի :

Նոյն դիպուածքին լուրը՝ Պելլի-
 գայի արքայանիստ քաղաքը Պերօգսէլի
 մէջ երբոր հասաւ , Պելլիգայի տէրու-
 թիւ ասանկ չարագործութի պատահե-
 լուն՝ ամենևին առաջ չը հաւատաց . ա-
 նոր համար նախկին լուրերուն չափա-
 զանց ըլլալը կարելի համարելով , այս
 բանին վրայ ուրիշ ստոյգ լուրեր գալուն

Թէև կրօնասեր . սակայն նախայիշեալ
 դիպուածքը իսկ և իսկ ստոյգ ըլլալը՝
 Ղօգսէնպուրի նահանգին երևելիներ-
 յէն երկու հաւատարիմ անձանց կողմա
 նէ ճշմարտըլած էր :

Եւ իր տէրուէ արտաքին կառավա-
 րութեց նազըրը՝ իսկոյն այս անիրաւ
 գործքը հրատարակելու՝ և այս բանիս
 վրայ հարկաւ ճանապարհով գըմնելու
 նախապատրաստուէր միտք բանեցնելու
 դիտաւորութի , Պելլիգայի արքային
 քովը երթալու արտորաց :

Եւ նոյն արքայն ալ՝ այս պարտալելի
 անկարդ գործքը՝ որ իր տէրութեւնը և
 աղգային պատվոյն և օրէնքին դէմ էր ,
 նոյն պտտիվ տեղը գանալու համար Պել-
 լիգայի մէջ եղող խնկիթերայի և Պը-
 րամասայի գործակալներուն այս բանիս
 վր հարկ եղած խնդիրքները իմացուց :

Եւ Ղօգսէնպուրիի նահանգը պա-
 տահեաւ կրկին այսպէս չարագործու-
 թիւն չըլլալուն համար՝ մեր կողմանէ
 ալ հարկ եղած հրամանները և պատ-
 վելիները գրուած է :

Եւ այս կողմը կեցող Ղաէր ըսված
 խնկիթերայի գործակալի կողմանէ խ-
 կոյն պէտք եղած գրութիւն մէկ գուր-
 եելիմ Պիլիմէնիի կողմը խրոկըլած է :

Եւ Ղօգսէնպուրիի նահանգը պա-
 տահեաւ կրկին այսպէս չարագործու-
 թիւն չըլլալուն համար՝ մեր կողմանէ
 ալ հարկ եղած հրամանները և պատ-
 վելիները գրուած է :

Պիլիմէնիի տէրութիւնը իր իրաւունքը
 և երկրին պատիվը ամենուն յարգի հա-
 մարել տալը՝ կարող սպգիմը յարմար
 եկած կանոնը և համբաւը հարկաւ պահ
 պանելու համար , ՚ի գործ դնելը յայտ-
 նելու կարօտ չէ :

